

Pratarmė

Iš visos širdies noriu išreikšti dėkingumą Jo Šventenybei Dalai Lamai XIV už daugelį mielų pokalbių, kuriais jis sušildė šį darbą. Dėkoju Ceringui Dordžė, Lobsangui Ceringui, Sonamui Ceringui ir Ngavangui Gelekui už šventųjų tekstų vertimą – ir oficialių, ir ne. Taip pat dėkoju vertėjams Kelsangui Jangzomui, Tenzinui Rabgdžalui, kurie man talkino bendraujant su asmeniniu Dalai Lamos XIV gydytoju Tenzinu Čodraku. Dėkoju Puntsokui ir Kedupui Voeserui, taip pat daktarui Namgjalui Tenzinui, apšvietusiems mane Tibeto kultūros klausimais. Jaučiu esąs skolingas atsakingiems Tibeto vyriausybės tremtyje Tarptautinių ryšių ir informacijos departamento darbuotojams Daramšaloje.

Pagaliau, kad būtų lengviau skaityti, tibetietiškos pavardės transkribuotos pagal labiausiai paplitusį tarptautinį transkribavimą. Kai dubliuodavosi su kinų kalba, buvo pasirinktas originalas Tibeto kalba. Pirmąkart pavartoti terminai pažymėti žvaigždute, o jų paaiškinimai pateikti knygos pabaigoje.

Beje, nuspręsta be reikalo neperkrauti teksto pastabomis ir paaškinimais. Be kai kurių pagrindinių veikalų paminėjimo, išnašos daugiausia imtos iš mano – vieno ar bendradarbiaujant su kitais – anksčiau publikuotų knygų apie budizmą ir Tibetą. Štai knygos, kuriomis galima remtis:

- Terre des dieux, malheur des hommes*; pokalbiai su Jo Šventenybe Tenzinu Giatso. Paris, J.-C Lattès, 1995; *Le livre de poche*, 1996.
- Tibet, mon histoire*, su Džetsun Pema, dalai lamos seserimi. Elie Wiesel pratarmė. Paris, Le livre de poche, 1997.
- Paroles des dalaï-lamas*, Paris, Marabout, 1997.
- Panchen-lama, otage de Pékin*. Paris, Ramsay, 1998.
- Le palais des Arcs-en-ciel*, su gydytoju Tenzinu Čodraku, dalai lamos pratarmė. Paris, Albin Michel, 1998.
- Guendun, l'enfant oublié du Tibet*, Harry Wu pratarmė. Paris, Presses de la Renaissance, 1999.
- Cent mille éclairs dans la nuit*, Harry Wu pratarmė; su Me Gilbert Collard. Paris, Presses de la Renaissance, 1999.
- La Fabuleuse évasion du petit Bouddha*. Paris, Michel Lafon, 2000.
- Le livre bouddhiste de la sagesse et de l'amour*, XVII Gjalva karmapa Trinlè Taje Dordžé; parengė Gilles Van Grasdorff. Paris, Michel Lafon, 2001.
- Les Secrets de la médecine tibétaine*, su Tenzinu Čodraku, asmeniniu dalai lamos gydytoju; *Men-Tsee-Khang* direktoriaus Samdupo Lhatsė pratarmė. Paris, Plon, 2001.
- Dalaï-lama*. Neautorizuota biografija. Paris, Plon, 2003.
- L'attrapeur de Pluie, Yveso Bergerio* pratarmė. Paris, J.-Cl. Lattès, 2004.

- L'enfant-lama, Ombres chinoises sur le Tibet.* Paris, Payot, 2005.
- La nouvelle Histoire du Tibet,* Paris, Perrin, 2006.
- La Belle Histoire des Missions étrangères.* Paris, Perrin, 2007.
- A la découverte de l'Asie avec les Missions étrangères.* SME vyriausiojo Jean-Baptiste Etcharren pratarmė. Paris, Omnibus, 2008.
- L'Histoire secrète des dalaï-lamas.* Paris, Flammarion, 2009.
- Alexandra David-Neel.* Paris, Pygmalion, 2011.
- Le Dalaï-lama.* Biografija, suaktualinta. Paris, Archi-poche, 2012.
- À la recherche du quinzième dalaï-lama.* Paris, Presses du Châtelet, 2012.
- Opération Shambhala, des SS au pays des dalaï-lamas.* Paris, Presses du Châtelet, 2012.

Reikėtų pridurti, kad ši biografija pasižymi aiškiu principu – leisti patiems tibetiečiams papasakoti apie likimą to, kurį jie paprastai vadina Kundunu. Tai nėra istoriografinis darbas tikrąja to žodžio prasme, net jei kaskart istorijos šaukiamasi kaip būtinės. Tačiau be šios stebuklų ir ašarų kupinos istorinės kronikos liktų nesuprantama toji visą pasaulį užburianti Tenzino Giatso traukos jėga.

Prologas

Būdamas pirmasis vakarietis, parašęs knygą¹ drauge su XIV Dalai Lama* Tenzinu Giatso*, kuris man suteikė garbę vadintis jo draugu, esu jam dėkingas už malonę leisti pasauliui padovanoti jo gyvenimo istoriją, kurios faktus mes tiek kartų žadinome iš atminties ir prie kurios aš tiek metų darbavausi. Jis man davė įvairiopo pobūdžio interviu. Paskutinis mudvių susitikimas mane sugrąžino į pirmąjį, vykusį 1993 m. spalio 30 d., šeštadienį, Grenoblyje, Prezidento viešbutyje: durys atsivėrė, Jo Šventenybė priėjo prie manęs ir visą koridorių užtvindantis jo juokas nuo tol nepaliauja skambėti manyje. Tai asmeninė skola, kurią dosniai grąžins ši knyga. Nors esu katalikas, o ne budistas, šis susitikimas, kaip ir kiti susidūrimai su didžiais šią dieną Tibeto dvasiniais mokytojais, mane asmeninių įvykių grandine atvedė prie sprendimo pasirinkti dvasiškumo kelią.

Tuo ši knyga įamžina atminimą. Aš taip pat vienas iš pirmųjų rašytojų ir žurnalistų susipažinau su vienuoliu rezistentu Palde-
nu Giatso, kuris 33 metus praleido *laogai** – Kinijos gulaguose,

kur buvo žeminamas ir žiauriai kankinamas. Būtent jis man pareiškė, kad ateis laikas ir amžiams išnyks nuomonė, jog Tibe-
tas yra „šalis be istorijos, kurioje gyvena tik šventieji ir kanki-
niai“, abejingi tiesos ir teisingumo reikalui. Jis man skyrė užduotį
paskleisti tokį atsiliepimą. 1995 m. jam įteikiau pirmąjį jo gyvenimi-
me lėktuvo bilietą, kad jis atvyktų į Prancūziją ir Liuksemburgą
paliudyti specialiai stojęs prieš parlamentarus. Po metų apie tai
išėjo knyga *Panchen-lama, otage de Pékin*² („Pančen lama, Pe-
kino įkaitas“).

Mano pažintys su dalai lama supančiais žmonėmis be pa-
liovos plėtėsi. Kai 1994 m. spalį grįžau į Daramšalą, išstremtojo
Tibeto sostinę, esančią Indijos valstijoje Himačal Pradeše, no-
rėdamas užbaigti savo pokalbius su Jo Šventenybe, gimė min-
tis parašyti kitą knygą – šįkart drauge su jo jaunesniąja seseri-
mi Džetsun Pema. Išdrįsau apie tai užsiminti per pietus jos ir
jos vyro Tempa Tseringo draugijoje. Jos vyras tuo metu buvo
Informacijos ir tarptautinių ryšių departamento direktorius. Ji
nusijuokė ir pasakė: „Žili, bet aš neturiu ko pasakoti!“ Tą va-
karą nesispyriau. Bet grįžęs į Paryžių parašiau jai laišką, kuria-
me pasisiūliau aprašyti jos gyvenimą: „Jūs galėtumėte, rašiau
jai, kalbėti apie vaikų auklėjimą, prisiminti kasdienį pabėgė-
lių – vaikų ir tėvų – gyvenimą pirmaisiais tremties metais.“
Trečiąkart į Daramšalą nukeliavau 1995 m. liepą. Pasiskubinau
jam įteikti pokalbių su dalai lama knygą, kurią atsivežiau laga-
mine. Paskui susitikau su Džetsun Pema ir pagaliau išgirdau
„taip“. Mes drauge išleidome knygą *Tibet, mon histoire*³. Jai
pratarmę parašė Nobelio taikos premijos laureatas Elis Vyzelis
(Elie Wiesel).

O su asmeniniu Tenzino Giatso ir jo šeimos gydytoju Tenzinu Čodraku susipažinau 1994 m. Tos viešnagės metu, Jo Šventenybės prašymu, Čodrakas mane priėmė daugybę sykių – kartais Tibeto medicinos ir astrologijos institute *Men-Tsee-Khang*, kartais patalpoje, kurią jis užėmė institute. 1998 m., netrukus po to, kai prekyboje pasirodė *Le Palais des Arc-en-ciel*⁴ („Vaivorykščių rūmai“), knyga, kurią buvome parašę drauge, aš savo draugą Tenziną Čodraką pristačiau Paryžiuje, kad jis savo ruožtu paliudytų apie persekiojimus, kuriuos ištvėrė drauge su Paldenu Giatso, apie gyvenimą šalia dalai lamos ir savo įsipareigojimus tarnauti Tibetui. Paskutinį kartą mudu matėmės 2000-aisiais Paryžiuje. Ketinome drauge rašyti naują knygą. Deja, neturėjome laiko – daktaras Tenzinas Čodrakas užgeso 2001 m. balandžio 6 d., penktadienį, Daramšaloje. Skubiai išskridau į Indiją su juo atsisveikinti.

Aš visiems jiems dėkingas už šią knygą, nes XIV dalai lamos Tenzino Giatso gyvenimas be jų nesuvokiamas.

Štai kodėl aš jam taip pat dėkingas ir pagaliau dėkingas Tibeto pasipriešinimui, kurį visuomet palaikiau. Nuo 1950 m., kai komunistinė Kinija okupavo Tibetą, iki 2019-ųjų, kai gyventojai buvo šaudomi, kariami, plikunami verdančiu vandeniu, užkasmami gyvi arba mirdavo iš bado – taip 2 ar 3 milijonai tibetiečių, arba beveik pusė gyventojų, tapo Pekino į darbą paleistos žmonių naikinimo mašinos aukomis. Pražūtis neišvengė ir religinis bei kultūrinis paveldas, Tibeto žmonės buvo deportuojami ar perkelti į kitas vietas. Iš tikrųjų toje šalyje totalitarinė užsienio valdžia nuo pat žmogaus gimimo pasilieka teisę nuspręsti – gyventi jam ar mirti, didina priverstinių abortų skaičių esant

nėštumui iki devynių mėnesių, numato mergaičių nuo 12 metų sterilizavimą, organizuoja vidaus organų išpjovimus iš vaikų, senolių, kalinių kūnų donorystei.

Todėl mano knyga skirta ir kovai. Tibetas pamažu dingsta nuo Žemės paviršiaus ir iš žmonijos istorijos. Atsirado žmogus, kuris suteikė galimybę pagarsinti visišką sunaikinimą. Išstisus dešimtmečius jis it šauklis tai skelbė į visas keturias planetos puses, nes tokia jo misija, dėl to jis gimė ir buvo išrinktas. Bet kas bus su Pasaulio stogu tada, kai jo nebebus?

Per daugelį metų iš tiesų ne kartą kilo klausimų dėl XIV dalai lamos Tenzino Giatso sveikatos ir valdžios perimamumo. 2008 m. lapkričio 17–22 d. Tibeto vadovas sušaukė į Daramšalą, kur jis gyvena tremtyje nuo 1962 m., neeilinę asamblėją ir konstatavo politinės nesmurtinio pasipriešinimo taktikos žlugimą. Tai, ką jis propagavo daugiau nei 20 metų. Penki šimtai vadovų ir aukštų pareigūnų tremtyje ir įsismarkavęs jaunimas turėjo spręsti, ar radikalizuoti kovą su komunistine Kinija už laisvąjį Tibetą. Šis klausimas pasirodė susijęs su kitu rūpesčiu – su Tibeto valdovo, tada sulaukusio 73 metų, sveikata.

2008 m. rugpjūtį Bombėjuje XIV dalai lama buvo paguldytas į ligoninę dėl „nemalonių pojūčių viduriuose“ ir „labai didelio nuovargio“, o tų pačių metų spalį Naujajame Delyje jam buvo išoperuota tulžies pūslė. 2009 m. vasarį Jo Šventenybė buvo priverstas atsigulti į ligoninę trečiąkart, šįkart dėl nervinio išsekimo. 2015 m. rugsėjį jam viešint Jungtinėse Valstijose, Amerikos gydytojai patarė nutraukti keliones po šalį. Jie jį mažiausiai devynerius metus stebėjo dėl prostatos vėžio, dažnos jo amžiaus vyrų ligos. 2016 m. sausį jis buvo paguldytas į Majo kli-

niką Ročesteryje, visame pasaulyje garsią dėl aukščiausios gydymo kokybės. Tenzinas Giatso ten buvo priverstas ilsėtis ištisą mėnesį. Prie jo lovos susirinkę specialistai norėjo įsitikinti, kad dalai lama neatmes paskirto gydymo ir susigrąžins sveikatą.⁵

Būtent toje itin modernioje klinikoje 2016 m. vasario 29 d. Tenzinas Giatso skaitė paskaitą apie atjautą medicinoje. Susitikimas vyko Šv. Marijos metodistų koplyčioje, įkurtoje trečiame pastato aukšte, o paskaitą vedė pats Majo grupės prezidentas Džonas Nousvortis (John Noseworthy). Dalyvavo penki šimtai asmenų, atsitiktinai parinktų iš pacientų ir tarnautojų. Daugelis tarėsi ten išvydę Jo Šventenybės testamentą, atskleidžiantį budizmo esmę – rūpintis ir gydyti žmogų ir pasaulį.

O dalai lama sirgo. Tragedija galėjo įvykti bet kada ir užuolaida nusileisti. Tiek Kinijoje, tiek Tibete. Tenzinas Giatso iš tikrųjų būtų paskutinis dalai lama. Žinoma, jis nusprendė ir pareiškė, kad grįš gyventi tarp žmonių. Tačiau taip jis atvėrė kelią naujai keliavedžių generacijai. Iškilo didelis pavojus išvysti pasirodant dvi reinkarnacijas, du persikūnijimus arba tą patį dalai lamą dviejose emanacijose, dviejuose pasireiškimuose: vienas – Lhasoje, istorinėje rezidencijoje, bet kaip Pekino įkaitas ir prijaučiantis Kinijai, o kitas – Daramšaloje, savo tremties vietoje, bet palaikomas pasaulinės ir provakarietiškos nuomonės.

Kad ir kaip bus, Tenzinas Giatso, paskutinis, keturioliktas iš eilės dalai lama, gyvena skirdamas savo jėgas mėginimui nebeleisti naikinti savo tautos. Apie tai čia ir pasakojama.

1.

Ištakų kronika

Tenzinas Giatso gimė Taktserio kaime Amdo provincijoje Kiaulės ir miško metų vasarą, arba 1935 m. liepos 6 d. pagal vakarietišką kalendorių. Jo tėvas vardu Čokjongas Ceringas (1899–1947), o motina Diki Cering (1900–1981). Sutuoktiniai susilaukė šešiolikos vaikų, devyni iš jų mirė dar visai maži. Bet jie yra palaimintieji, nes jų palikuonys pagal Tibeto budizmą patirs dvi kitas svarbių aukštų pareigūnų reinkarnacijas. Tenzinas Giatso – tryliktas vaikas šeimoje. Pasakojama, kad jam gimus gretimą kalvą nušvietė vaivorykštė ir taip šio mažo berniuko atėjimą sutiko pranašiškais, gera lemiančiais ženklais. Tai reiškė, kad jis pašauktas tapti XIV dalai lama. Bet ką iš tikrųjų tuo norima pasakyti? Kas yra toji institucija, kuri apibrėžia Tibetą kaip pasaulietinę ir drauge dvasinę karalystę, įsikūrusią Azijos širdyje ir Himalajų šiaurėje, 4 tūkst. metrų aukštyje ant plokščiaikalnio, apgyvendinto aukščiausiam planetos taške, juosiamo trijų milžiniškų kalnų grandinių, sudarančių natūralius užtvarus, kurie seniai yra suformavę atskirą mistinę vietovę, todėl ir vadinamą Pasaulio stogu? Vieną paslaptینگiausių karalysčių su

sostine Lhasa, garsėjančia auksuotais Potalos kupolais, vyriausiojo dvasinio vadovo rūmais ir įkvepiančia nuotykių ieškotojus bei keliautojus mintimis nusikelti į amžių glūdumas.

Amžinojo sniego šalis dar geriau išlaikiusi per amžius nekintamos teokratijos vaizdą. O Tibeto budizmo įkūrimas ir dalai lamų institucija pasirodė daug laiko ir pastangų reikalaujantis religinis ir politinis darbas. Viskas surašyta gausiuose mokslo veikaluose, bet tibetiečiai mėgsta dar ir išvynioti savo atminties siūlą ir istoriją pasakoti kaip išsamią dvasinę kroniką, nevengdami pagražinti stebukliniais elementais. Žemiau pateiktas pasakojimas apima daug mano pokalbių su Jo Šventenybe Tenzinu Giatso – čia jo lūpomis kalba pats Tibetas.

Buda Tibeto kelyje

Tibetas turi kilmę ir pradžią: pirmoji nukelia į žmonijos mitinę pradžią, antroji pasireiškia su visapusišku budizmo atėjimu. Jo istorija papildė dar platesnę istoriją, kuri pakeitė viso žemyno veidą ir kuri yra Sidhartos Gautamos (563–483 m. prieš Kr.) istorija. Šis princas gimė karališkoje Šakjų genties šeimoje Šiaurės Indijoje. Būdamas 16 metų jis vedė aristokratę Jašodarą ir leido su ja nerūpestingas dienas. Bet su tarnu išeidamas į karą iš savo prabangių rūmų princas sutiko vieną po kito senolį, nepagydomą ligonį, laidotuvių procesiją ir asketą. Pasipiktinęs dėl tokių žmogiškų kančių, jis nusprendė rasti priežastis ir išmukti jas nugalėti. 29 metų vyras, kaip sykis prieš savo vienintelio sūnaus Rahulos gimimą, išvyko iš karalystės. Ištisus dešimt metų jis